

проф. Ђурић поседује неупоредив смисао за ритам хексаметра, и била би велика штета за нашу културу када од проф. Ђурића не би добили преleve Хомерових епова у целини.

Душанка Обрадовић, Београд.

GODIŠNJAK I BALKANOLOŠKOG INSTITUTA NAUČNOG DRUŠTVA В I Н (Сарајево 1957, стр. X, 478).

На корицама књиге стоји следеће: *Научно друштво NR Bosne i Hercegovine, Godišnjak knjiga I, Balkanološki institut knjiga I, Sarajevo 1957*, као и на насловном листу, само с том разликом што је ту година 1956. Горе употребљен наслов јавља се у уводном чланку *In memoriam Henwiku Bariću* од Ј. Пудића (стр. VII и X). Из тога чланка сазнајемо да је у припреми и *Годишњак II Балканолошког инст.*, а сам је чланак посвећен у априлу 1957 г. преминулом директору Института и уреднику *Годишњака*. Х. Барић је оснивањем Балканолошког института у Сарајево надовезао на старију традицију, јер је у Сарајево дуго година, све до 1919, радио Patsch-ов Institut für Balkanforschung и публикувао серију радова *Zur Kunde der Balkanhalbinsel*. У нашој је земљи после Patsch-ова основан 1934 Балкански институт у Београду, чији је часопис *Revue intern. des études balkaniques*, уређиван од П. Скока и М. Будимира, окупио велик број сарадника из балканских и осталих европских земаља, а сви су чланци објављивани на страним језицима. И нови Барићев Институт у своме *Годишњаку* доноси радове неких страних аутора, али је већина прилога из пера домаћих стручњака. Радови су тако и на нашем и на страним језицима па пада у очи да свима радовима на нашем језику нису увек додати изводи који би и стране читаоце обавестили о садржају и резултатима тих радова. Уосталом, ситних пропуста техничке природе има доста. Тако су у садржају четири чланка који почињу на странама 179, 187, 194 и 203 означена странама 107 и 111 (три пута!). Много је незгодније што и у чланцима преминулог Х. Барића налазимо многе омашке и нејасна нека места, што се пажљивијом редакцијом и коректуром могло избећи.

Велик је број прилога Х. Барића. У чланку *Albanisch, Romanisch und Rumänisch* он испитује вредност и значај раније утврђених исофона и исоглоса ових трију језика. Он износи разлоге против Бартолијева учења о „илиророманској“ језичкој групи (албаноромански, далматски, румунски и доњеиталски говори), односно против главног аргумента у прилог тој тези. То је хипотеза о паралелном развоју групе *gn* с једне и група *ct*, *x* с друге стране у тим говорима, према којој би група велар-дентал у свима њима била заступљена групом лабијал-дентал (лат. *coxa*: рум. *coapsă*, далм. *kopsa*, алб. *kofšë*). Барићево је схватање да се у овим заменама ради о паралелама насталим у појединим од тих говора независно. Притом се нарочито позива на чињеницу да је у јужноиталијанском развојат група *gn* и *gr* потпуно идентичан (*leune*: *lignum* = *niure*: *nigrum*) што показује да се поменутој појави никако не може тражити узрок у положају велара испред дентала, односно претпоставити да је нпр. *tt* настало од *ct* преко једног ступња *pt*. Између осталог Барић побија и гледиште П. Скока (*Архив I 222*) по коме би албанороманска замена *nk* за *gn* (алб. *penk* од лат. *pignus*) настала путем *mn* > *nn* > *nk*, показује да у остацима старороманских далматинских говора нема (како мисле Меуер—Lübke, Скок и др.) примера који би сасвим поуздано доказивао лабијализацију велара у групама *ct* и *x*, те затим износи разлоге против схватања да дво-струке замене група *ct*, *x* у алб. (са *pt ps* и са *it is*) зависе од боје претходног вокала. На основу овог момента Барић претпоставља, како је то и раније већ чинио, да у албанском треба видети два романска слоја, временски и географски удаљена, од којих би један био континенталан, унутрашњебалкански, а други приморски, јадранско-романски. Како се види, и овај чланак као ранији радови Х. Барића, полази од старијих учења и претежно је критичко-полемична садржаја, али пружа и другачија решења но што су она против којих иступа. Ова особеност поступка и рада Барићева, на коју указује и Пудић у својој уводној белешци (стр. VI), у пуној мери долази до израза и у осталим прилозима из његова пера у *Годишњаку I*. Тако полазећи од критике старијих схватања његови чланци *Zur albanischen und interbalkanischen Wortforschung* (стр.

243), *Pseudologisches und Etymologisches* (стр. 257) и *Zum albanischen Erb- und Lehnwortschatz* (стр. 261) доносе тумачења и примедбе на тумачења следећих алб. речи: I 1. *brese* „горак корен, цигура“ (сродно са лат. *ferio* „ударам, бодем, слов. *bridek*“ горак), 2. *dorberĭ* „стадо“ није позајмица из лат. *turba* него стара слож. *dor-*: грч. *thēr*, лит. *žvėris* и *-beri*: литв. *buris* „гомила, стадо“. 3. *đune* „јад итд.“ ~ ст. инд. *du* „бол“ итд., 4. *geruse* итд. „макља, стругач“ ~ лат. *grosa* (Атноб. 6, 14), 5. *gofe* „плоча“ итд. ~ лит. *sūlas* „клуба“, ст. слов. *slēme* „грѐда“, 6. *l'imonti* „доколишча“ од **lė-mon-t-i* „lasse die Zeit“, 7. *nġel'betē* „слан“ ~ лат. *sal* (Педерсен), 8. *nus* „канап“ припада групи гр. лат. *neō* „прести“, иевр. *snēu* у стисл. *snua* „увртети“, 9. *pl'af* „шарен вунени покривач“ сродно са лат. *plecto*, ствнем. *flihtu* итд., 10 *pl'ok* итд. „тром, немаран“ од **palog* лат. *negligo* од *nec-lego*. *L'og* од иевр. *lĕg*, 11. *pl'ok* гомила“ од иевр. *plē-go* ~ алб. *pl'ot* „пун“, гот. *fulls* итд., 12. *priš* „упропашћујем“ и *priš* „иселаван се“ потичу од истога корена (— лат. *periculum*), 13. *sul'e* „мали чамач“ (тешкоће при тумачењу из слав. чълн-), 14. *šel'ige* „змија“ ~ ир. *seilche* „пуж“, лит. *selėti* „шућати се, пузати“ (али не и лат. *salio*), 15. *škues* „наводација“ (против Bugge-а, реч од једног глагола на *-on*), 16. *urte* „паметан, мудар, храбар“ ~ гот *war* „опрезан“, грч. *horaō*, лат. *vereor*, 17. *vorbe* „камена посуда за кување“ ~ слов. *vbrěti, variti*), 18. *vrende* „ситна киша“ стисл. *ur* „id.“, авест. *var* „киша“ (Jokl), по образовању иевр. парт. на *-ent, -ont*, 19. *zi* „дрн, несретан“. II 1. *te ram mboh* „поризати“ је арбанско образовање, 2. *poganik* „свечана гозба поводом рођења“: нгрч. *apogonikia*, 3. *sterkōk* „чавка врана“ не може потицати од слов. стръкъ „рода“ (G. Meyer), 4. *vražde* „смее“ није од слав. *vran* (G. Meyer), 5. *ždiveljoj* значи „размислити“ (— иевр. *vel-*) а не „бирати“, како мисли G. Meyer. III 1. *labrik* „риба, Seewolf“ је новогрч. порекла, 2. *ponde* „стена“ ~ ибер. **penna*, 3. *šerp* „дивљи целер“ од *sirphion* (исп. лат. *sirpe*) не *silphion*, 4. *k'em* „тамјан“ од **kubrno* ~ грч. *karpnos*, 5. *versul'em* „бацити се“, иевр. *ce* (исп. лат. *vesanus*) и *sulem* ~ иевр. **kmo*: лит. *šūlys* „галон“ стинд. *šalati* „жури“, 6. *zel* „марљивост“ од итал. *zelo*, а не од старогрч. *zēlos*. исл. грч. *ē* > алб. *o* у гер. *tokene*: *mēkhanē*, 7. *vāde* „оскоруша, мушмула“ је наслеђена реч, а не позајмица као *vođe* „id.“, 8. *upešk* „бискуп“ не може водити порекло од старогрч. *episkopos*, већ од лат. *episcopus* са секундарном изменом гласова, 9. *karavuk* „asphodelus ramosus“ = нгрч. *karabouki* (деминутив од *karabos* „navicula“?), 10. *al'ēstis* „mische im Bade kaltes Wasser mit heißem“ је позајмица из итал. *allestire* „припремати“, 11. *eθ* „јарац“ није позајмица из лат. *haedus* него наслеђена реч ~ јерм. *aic* „коза“, 12. *ganē* „stercus“ од **gū-ou-no* ~ алб. *ga* од иевр. *gūou-* „говече“ 13. *nul'e* „баба“ не може се извести правилно од *anulla*, 14. *tersivē* „уже“ је позајмица из слав. *trāsina*, 15. *avul* „пара“ не може се објаснити из лат. *nebula* (Pisani) и 16. *kodre* „брежуљак“ < **koddre* < **kazdro* (исп. лат. *castrum*).

У раду *Toponomastisches* (стр. 276) Барић одбацује Краће-ово тумачење хидронима *Lambrus*, које се заснива на вези с осномов у грч. *elaphros* и претпоставља значење „брз“ односно „брзак“, са семантичких разлога, јер за ту реку знамо да је спора тока (Sidon. Apoll. I 5). Према Барићу *Lambrus* је прединдоевр. назив (нелат. облик *Lamber*) и његова основа налази се у изолованом грч. *lampē* „пена, вински цвет, слуз на површини кварне течности“. Rozwadowski (*Roczna. Slaw. VI* 1923) везао је ову реч са фин. *lampi* „малено језеро“ и лап. *labbak* „мочвара“, маџ. *lap, lab* „бара“. Барић рачуна да се ту ради о једном палеоевропском реликту. У истом раду он говори и о настанку македонског топонима *Štip* од пајонског *Astibos*, које је и старије име реке Брегалнице. Губитак иницијалског *a-* Барић тумачи албанским посредништвом (исп. алб. *mik*: лат. *amicus*), исто као и прелазе *s : š* (алб. *Škup : Scupi*) и *b : p* на завршетку речи, па олатге закључује да су Албанци у предсловенској епоси заузимали Дарданију. Најзад, у чланку *Venetisch-germanisches und Illyrisch-germanisches* (стр. 272) Барић се сасвим кратко дотиче неких карактеристичних детаља који указују на познате додире између венетског, илирског, италских говора и германског. Пада у очи да он употребљава термин „*Veneto-Illyrisch*“ (стр. 275) и да користи Херодотов податак (I 196) о севернобалканским илирским Венетима, јер он то чини а не износи

разлоге против добро познатих izvoђења H. Krahe-a, чију raspravу *Das Venetische* citира. Zашто Krahe-ovo odвајање venetskog и ilirskog, за koje је овај стручњак izneo и filološko-istoriske (*Rhein. Mus.* 88, 1939, 97) и lingvističke razloge (o. c.), Bariћ potпуно zanemaruје, to на ovome mestу ne saznaјemo. Bio је to, kako vidim iz Pudiћeva članka (стр. X), predmet његова nedovrшенoga rada *Veneiji u Iliru*.

Boissin-ov članak *Une formation balkanique aberrante de composés* (стр. 17) posveћен је sloженицама у bugарском, albanskom и грчком, kod kojih detерминисани елеменат стоји испред detерминативног (bug. *месторождение* „место рођења“, alb. *aktakuzë* „akt optужbe“), dakle drukчије но што је uobичajeno (isp. bug. *iosilолюбие, морейлабайелсибо*). На основу великог броја примера он долази до закључка да треба разликовати две grupe takvih sloженица neuobичajena sklopa. Један млађи sloј припада административном и техничком речнику и настао је у тежњи за скраћеним, једноставнијим изразом. Тај тип је у bugарском, па и у руском, прилично добро заступљен. Други, старији sloј, настао је под грчким utицајем и то погрешним разумевањем старијег типа грчких композита у којима је први елеменат био придев, а не именица, како је то доцније схваћено. Тај тип, релативно оскудан у словенским језицима, којима је универбација страна, богато је развијен у albansком, јер је ту надовезао на придевске sloженице типа alb. *kryelartë* „ponosan (*krye* „глава“ и *lartë* „уздигнут“). Овове типу у новогрч. одговарају примери као *ponokephalos* „главобоља“, *ponodontos* „зубобоља“ (наsupрот *stomakhoponos*), а настали су, према Boissin-у, погрешним разумевањем старогрчких sloженица као *akrobelis* „врх копља“, *mesonuktios* „mediae postis“. Јер поред ових синтетичних облика јављају се рано аналитичке синтагме као *to meson hēmeras* (Ксенофонт), па је тако већ у првом веку наше ере образована нпр. sloженица *rizonukhia*, очигледно према *akronukhia*, али сада с именицом у првоме делу. Овај прилог је врло занимљив и са једног ширег становишта. Ако у овом случају малобројна старогрчка двандва композита типа *artokreas* „хлеб и месо“ не треба узимати у обзир, интересантне су можда у тој вези старије грчке sloженице у којима такође налазимо атрибутивни односно detерминативни елеменат иза detерминисаног као *onagros*, *aigagros*, *suagros*. У сваком случају рад је и допринос питању о положају ових двају елемената у sloженицима и о факторима који utичу на тај распоред. На основу тог је распореду, пре неколико година E. Locker (*Anz. d. österr. Ak.* 87, 1951, 4), надoveзујући на радове W. Schmidt-a и H. Jacobi-a, покушао поново да да објашњење појаве суфиксације и партиципијалне конструкције односно префиксације и релативне реченице. Boissin-ов рад показује толико истицану потребу детаљнијег претресања настанка sloженица у појединим језицима и уједно, као и поменуто старогрч. sloженице *onagros* или ирска презимена *Macdonald* итд. сву једностраност психолошког закона који је хтео да постави W. Schmidt, закона по коме би се *differentia specifica* стављала на прво место стога што показује нешто ново. Са психолошке стране сумње је izneo нпр. K. Bühler (*Sprachtheorie* 329).

A. Vaillant у своме прилогу *Le СУНКЛИТЪ des portes d'Alexandre dans la chronique de Kiev* претпоставља да је ова необјашњена реч која означава некаку заштитну смесу метала настала деформацијом грчкога ἀσημιον χρυσοῦ или некаке sloженице ἀσημιον χρυσοῦ коју преводи са „fondu d'argent“. Садржај članka В. Виће довољно је јасно одређен већ самим својим дугим насловом *Etymologie populaire comme déformatrice des noms grecs et latins de l'Adriatique orientale*, као и *Amurca, murga, turk во романскије и балканскије јазичи* од Г. Шоптрајанова (стр. 105). Рад И. Поповића, *Прилози истраживању балканске лексике у српскохрватском* (стр. 55) посвећен је детаљној студији српскохрв. назива за реципијенте који почињу лабијалима (b-, p-, v-, f-). И. Пудић (стр. 178) тумачи речи *рабош* и *krst-križ*.

Међу осталим прилозима истиче се обиман рад. М. Ибровца *Les affinités de la poésie populaire serbe et néo-grecque* (стр. 389) који, како се из предговора види, претставља тек једно, завршно поглавље велике студије чији је наслов *Claude Fauriel interprète de la poésie populaire serbe et néo-grecque*. Овај у *Годишњаку* објављени преглед показује колико драгоценог материјала за

упоредно изучавање балканске народне поезије и народне поезије уопште садржи та необјављена студија. С друге стране неке трагове утицаја хомерске и доцније античке епске технике и реторике на доцније византиско раздобље запазиће читалац узгред забележене и у чланку Fr. Barišića *Avarsko-slovenska opsada Carigrada* 626 чији је главни циљ, и једини дакако, прецизна реконструкција тока овог важног ратног догађаја. Ипак писац показује да је не мање класични филолог но византинолог када бележи, користећи поему *Bellum Avaricum* песника Писиде и беседу Теодора Синкела (обе из г. 627 н. е.), овакве обрте и поређења из беседе: гледаоце са бедема којим у литији пролази патријарх Сергије с клером „подилази језа и памет им стаје“ при погледу на мноштво варвара који прекривају „читава земљиште од мора до мора, као ројеви стршљенова“, или поређење када Хаган наваљује „као град са грмљавином“ или „грми као из мешине“ „као Салмонеј“ и мења расположења „као Протеј“. Очигледно да се у поменутом делу рановизантиске реторике ради о одједина хомерских поређења (муве Ил. 2, 469 и 16,641, исп. јата птица која прекривају поље 2,46 и обаде у *Og.* 22,300) и хомерских и доцнијих прича и митова који се употребљавају као „класицистички“ украси. У елементе односно утицаје античке „епске технике“ можда треба убројити и посредовање и личну интервенцију богородице у Писиде и Синкела о којој говори Баришић. Овај је већ раније (*Византиј. избори за исп. нар. Јуј. I*, 1955, 160 и 153) поменуо реторску вештину Синкела и особеност Писидина песништва у којег налазимо поред реторски извештачених и алгоријом компликованих слика и поређења (нпр. ружа *B. A.* 10, и 216) и одјеке хомерских (пчеле *B. A.* 63, ватра 148, 267, 479, талас, 173, 486, исп. и 312: в. и скакавци 429, рибарска мрежа 446). Тако се овде из неколико узгред, али очигледно не и случајно забележених детаља може уочити утицај стилских а можда и других реторских упутстава заснованих и на епској схеми описивања бојева. Таква упутства дају *Progymnasmata* александриског ретора Теона исто као и доцнија Хермогенова и она Менандра из Лаодикеје у време Марка Аурелија (в. P. J. Miniconi, *Index des thèmes guerriers* итд. 29) и она су утицала и на доцније векове како на истоку, тако и на западу. Како су Писида и Теодор Синкел састављали своја дела неких годину дана после догађаја који описују, ови реторски шаблони свакако нису могли јаче искривити праву слику догађаја, али су они могли гдегде утицати на избор и обраду материјала. Тако нпр. обилазак, храбрење и давање последњих упутстава војсци, исто као и литија по бедемима опседнутог града разумљиве су појаве у описаној прилици, али су уједно и типичне теме и сцене античке епике и описа бојева уопште, које су изванредно утицале на доцнија књижевна дела, па стога је тешко отети се при опису језе који опседнути осећају (исп. и Сапфину оду Анакторији) гледајући с бедема утиску да је бележење те сцене условљено поменутом схемом.

Најзад треба овде поменути и последњи рад у *Годишњаку* и због његове везе с класичном филологијом. То је рад М. Филиповића *Кашиндолске гуске у балканском народном ѡредању*. Филиповић указује на чињеницу да мотив о гускама које гакањем спасавају град Sth. Thompson (*Motif-Index*) налази само у Римљана (Ливије). Филиповић, међутим, који узима у обзир не само приче но и предања што се односе на градине, куле и сл., налази на одређеној централнобалканској територији мотиве које схвата као варијанте римске приче. Али ипак и сам писац истиче да је та област одвојена и морем и широким приморским појасом од Италије. С друге стране није једина разлика између Ливијеве приче и ових балканских у томе, што у Ливија гуске спасавају, а у Филиповићевим примерима град откривају непријатељу. У свим тим примерима главни је моменат канал, лагум кроз који гуске из града силазе на поток ван града (понекад с некаквом бабом), а гакање се и не помиње увек. Стога се чини оправдана друга могућност коју Филиповић при тумачењу такође узима у обзир: да се не ради о преузимању римске приче, већ „да је прича с таквим мотивима било на Балкану и у старини, независно од Рима и римских утицаја“. Ипак не видим зашто је неопходан додатак „и да је тај мотив и у Рим и на Балкан дошао из истог извора“.

Како се из горњег види *Годишњак I Балк. Инст.* пружа богат и интересантан материјал и лингвисти и класичном филологу, који се интересује за живу антику.

М. Флашар, Београд.